

עד כה דאגו יצואניות הנפט הגדולות לשמור על מחיר החבית ברמה שתשתלם להן © צילום: thinkstockphotos

אלון לוי ויובל בוסתן

עבודה שחורה

הירידה החדה במחיר הנפט בחודשים האחרונים איננה סיפור כלכלי בלבד. מאחורי צניחת המחירים עומדת דרמה גיאופוליטית עולמית, ובמרכזה סעודיה, שהחליטה להיפרע מיריבותיה המסחריות ומאויבותיה המדיניות. המחיר הנמוך פוגע אנושות באיראן וברוסיה, ועלול לדחוק אותן לצעדי תגמול כלכליים ואף צבאיים

ב תוך חודשים ספורים צנח מחיר הנפט בעולם מרמה של יותר מ-100 דולר לחבית לשפל של 54 דולר באמצע דצמבר. צניחת המחיר הזו וההצפה בשוק הנפט העולמי נובעות מסיבות כלכליות – כמו הזינוק בתפוקת הנפט בארה"ב והתחזקות הדולר – אבל לא רק: אחת הסיבות העיקריות לשינוי המגמה היא החלטתו של קרטל הנפט אופ"ק, בהובלת הסעודים, לא לקצץ במכסות ייצור הנפט של חברות הארגון.

ההחלטה הדרמטית שלא לקצץ בייצור הנפט שונה לחלוטין מדרוס ההתנהלות הרגיל שנקט הארגון מאז משבר הנפט הראשון ב-1973 – המשבר שהפך את אופ"ק למכתיב מחירי השוק. עד כה דאגו יצואניות הנפט הגדולות לשמור על מחיר החבית ברמה שתשתלם להן,

כל חודש שחולף הוא חודש שבו רוסיה הופכת לענייה יותר וארה"ב לעשירה יותר. כמו במלחמת הכוכבים של הנשיא רייגן, שהביאה לקריסתה של ברית המועצות, גם רוסיה עלולה לקרוס אם יימשך השילוב של מחיר חבית נמוך וסנקציות חמורות

תוך התחשבות מסיימת במצב הכלכלה העולמית. ירידה חדה במחיר, כרוגמת הירידה הנוכחית, היתה נענית כל השנים בקיצוץ חד בייצור, שהיה יוצר מחסור בשוק ומייקר שוב את הנפט. אבל אלה לא ימי שיגרה.

המשחק הסעודי

ההחלטה לשמור על רמת ייצור הנפט ולא להתערב בירידת המחירים נובעת משלושה אינטרסים סעודיים

בצמרת המשטר, הם עשויים לבחור בדרך אלימה על מנת לפרוץ את המצור הכלכלי. למשל, איום צבאי על נסיכויות הנפט הקטנות.

האינטרס השני של הסעודים הוא הרצון להילחם בייצור הנפט המתחרה – של תעשיית פצלי השמן האמריקאית ותעשיית חולות הנפט הקנדיים – אשר תורמות ביחד כ-2.5 מיליון חביות ביום לשוק העולמי. עלות ייצור נפט בתעשיות הצעירות הללו עשוי לעבור את הרף של

קיצוץ בייצור מצידן לא גורם למחסור בשוק העולמי, אלא רק להקטנת נתח השוק שלהן.

פוטין לוחץ על הגז

רוסיה היא אחת הנפגעות העיקריות מירידת מחירי הנפט. עלות הסנקציות שיזמה עליה ארה"ב בעקבות אירועי אוקראינה מוערכת ב-40 מיליארד דולר, ואוברן

בוועידת אופ"ק השתתף כמשקיף יו"ר ענקית הנפט רוסנפט, שאמר כי גם אם המחיר יירד מתחת ל-60 דולר, רוסיה לא תקצץ בהיקף הייצור שלה. כלומר, בדומה לסעודים ולאיראנים, גם הרוסים לא רוצים להיות אלה ששוכבים על הגדר, רק כדי לצפות כיצד יצרניות אחרות מגבירות את השאיבה בבארות הנפט שלהן

70 דולר לחבית, מה שהופך את ייצורו במחירי השוק הנוכחיים לבלתי כדאי.

האינטרס השלישי בשמירה על רמת מחירים נמוכה הוא התחרות הקשה שאיתה מתמודדים הסעודים, לראשונה מאז 1973. החשש בריאד היום הוא שקיצוץ במכסות לא יביא להורדת מחירים, אלא לאובדן שווקים. השילוב של ההאטה בצמיחה בסין עם הפיתוח בארה"ב עשוי לאפשר לאמריקאים להתמודד בדרכים אחרות עם מחסור מלאכותי בשוק הנפט, ואף ישחק לידיהם.

אם לא די בכל אלה, הרוסים כבר הבהירו שהם לא יישככו על הגדר ולא יקצצו במכסות שלהם, מאחר שקיצוץ כזה יוביל רק להגברת הייצור במדינות אחרות. וכך, לראשונה זה 41 שנה נתקלות חברות אופ"ק במציאות חדשה, שבה

ההכנסות מאז תחילת הירידה במחיר החבית עומד כבר על כ-100 מיליארד דולר – כ-7% מהתמ"ג הרוסי.

הרוסים, שאינם חלק מאופ"ק, השכילו לאורך שנים לרקוד בשתי החתונות – גם לייצר נפט ככל יכולתם וגם למכור אותו במחיר מופקע בוכות הקרטל. ירידה בתפוקה של אופ"ק רק דרבנה אותם להגביר את הייצור, בלי לחשוש מירידת המחיר. כעת, חולשתו של אופ"ק והצפת השוק בנפט זול משפיעות גם על רוסיה.

בוועידת אופ"ק השתתף כמשקיף איגור סצ'ין, יו"ר ענקית הנפט רוסנפט, שאמר כי גם אם המחיר יירד מתחת ל-60 דולר, רוסיה לא תקצץ בהיקף הייצור שלה. כלומר, בדומה לסעודים ולאיראנים, גם הרוסים לא רוצים להיות אלה ששוכבים על הגדר, רק כדי לצפות כיצד יצרניות

אלון לוי ויובל בוסתן הם העורכים הראשיים של סיקור ממוקד, ירחון מקוון לחקר מגמות ביחסים בינלאומיים

המנוף הראשון הוא כמובן הגז הטבעי. כ־30% מהגז שצורך האיחוד האירופי מקורו ברוסיה, וכ־80% ממנו עובר באוקראינה. אם הרוסים ישבשו את האספקה, בעיקר כעת, כשהחורף האירופי בעיצומו, התוצאה תהיה זינוק מיידי במחירי הגז, פגיעות בנפש במדינות העניות יותר, שיבושים קשים באספקת החשמל ועוד.

לאירופה אין כרגע תחליף לגז הטבעי הרוסי. רק ב־2016 תתחיל ארה"ב לייצא גז נוזלי, אבל יחלפו מספר שנים עד שהאמריקאים יוכלו להחליף את רוסיה בתחום הזה, אם בכלל. מעבר לכך, מחירו של הגז האמריקאי צפוי להיות גבוה יותר ממחיר הגז הרוסי.

מנוף שני הוא הגברת הלחץ הפוליטי והצבאי על מדינות החיץ בין רוסיה למערב – אוקראינה, מולדובה וגיאורגיה למשל. לחץ כזה עשוי לדחוף את האירופים לחפש עסקה שתכלול הקלה בסנקציות על רוסיה. ומנוף לחץ שלישי בידי הרוסים: איום בהגברת הסיוע לתוכנית הגרעין האיראנית.

הדגמה מעניינת לכיוון שבו עשויה מוסקבה לבחור התקבלה בתחילת דצמבר, כאשר הנשיא פוטין ביקר בארמון הנשיאותי המפלצתי החדש של עמיתו הטורקי רג'פ טאיפ ארדואן. השניים מצויים במחלוקת מרה בסוגיה הסורית וביריבות היסטורית בשורה של עניינים אחרים, ובכל זאת יצאו מהפגישה שלוש הכרזות מעניינות: ראשית, פוטין הכריז כי הוא סוגר את פרויקט הגז הטבעי "הזרם הדרומי". הפרויקט היה אמור להזרים 63 מיליארד מ"ק בשנה – מרוסיה לאירופה דרך הים השחור ומדינות הבלקן – ופוטין הבטיח לחפש חלופה שתכלול גם את טורקיה. שנית, שני המנהיגים הכריזו כי ישלשו את הסחר בין המדינות עד 2020. ושלישית: טורקיה – שכזכור, היא עדיין חברה בנאט"ו – ביקשה להצטרף לארגון שיתוף הפעולה של שנהאי,

הגיעו להבנות למרות המחלוקת בסוגיה הסורית. פוטין וארדואן בטורקיה

אחרות מגבירות את השאיפה בבארות הנפט שלהן. זהות האינטרסים הרוסית-איראנית מתחזקת יותר ויותר. שתי המדינות זקוקות לעלייה חדה במחיר הנפט, שתיהן נאבקות שנים רבות בהגמוניה המערבית, שתיהן תפסו את אותו צד במלחמת האזרחים בסוריה ושתיהן סובלות מסנקציות מערביות. אחת הדרכים שלהן לעקוף את הסנקציות היא סחר הדדי, ואיראן אכן מוכרת לרוסיה נפט תמורת סחורות. נוסף לכך, בנובמבר חתמו שתי המדינות על עסקה שבמסגרתה תבנה רוסיה לאיראן שמונה כורים גרעיניים חדשים – עסקה שקיבלה את אישור

זהות האינטרסים הרוסית-איראנית מתחזקת יותר ויותר. שתי המדינות זקוקות לעלייה חדה במחיר הנפט, שתיהן נאבקות שנים רבות בהגמוניה המערבית, שתיהן תפסו את אותו צד במלחמת האזרחים בסוריה ושתיהן סובלות מסנקציות מערביות

הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית. נשיא רוסיה ולדימיר פוטין לא יכול להרשות לעצמו להותיר את היוזמה בידי וושינגטון. כל חודש שחולף הוא חודש שבו רוסיה הופכת לענייה יותר וארה"ב לעשירה יותר. באופן דומה לאסטרטגיית מלחמת הכוכבים של הנשיא רייגן, שהביאה לקריסתה של ברית המועצות החל באמצע שנות ה־80, גם רוסיה עלולה לקרוס כלכלית אם יימשך השילוב של מחיר חבית נמוך וסנקציות חמורות. כיוון שהיכולת הרוסית להשפיע ישירות על מחיר הנפט נמוכה, הם יאלצו להתמקד במאבק בסנקציות, ויש להם מספר מנופי לחץ לשם כך:

שבמרכזו רוסיה וסין. מבחינת הטורקים, הידוק היחסים האסטרטגי עם רוסיה הוא תחליף לניסיונות ההצטרפות לאיחוד האירופי. עבור הרוסים זהו אמצעי לחץ על אירופה. שלושה נתבים עיקריים עשויים לשמש ליבוא גז טבעי לאירופה בדרך היבשה: מרכז אסיה, המפרץ הפרסי ורוסיה. בכל אחד מהשלושה חייב הגז לעבור דרך רוסיה או טורקיה. ברית רוסית-טורקית יכולה לנתק את אירופה מחלק נכבד ממקורות הגז שלה, כאשר רק נורווגיה – שאחראית ל־30% מהגז האירופי – נותרת מבין הספקיות הגדולות. מבחינת האירופים מדובר בסיוט של ממש, והוא עלול להתגשם כבר החודש, בדיוק בזמן שהטמפרטורות צונחות. ⑤